

MORGENDIENST

zondag 3 februari 2019, 4^e zondag na Epifanie

Werelddiakonaatsdienst

m.m.v. Cantorij

Grote Kerk, Wildervank

voorganger: ds. Marien Grashoff

Oefenen : *Lied 970 / Lied 256 / Psalm 71*

Welkom

DIENST VAN VOORBEREIDING

Aanvangslied : *Psalm 71: 1, 10*

Moment van stilte

Groet

Gebed voor de wereld

¹Heer, open onze ogen,
zodat wij zien wie de ander is,
de ander die ons nodig heeft.

Heer, open onze oren,
zodat wij horen naar de ander,
de ander die ons zijn verhaal vertelt.

Heer, open ons hart,
zodat wij geraakt worden door de ander,
de ander die zo'n pijn heeft.

Heer, zet onze benen in beweging,
zodat wij naar de ander toe kunnen gaan,
de ander die zo eenzaam is.

Heer, zegen onze handen,
zodat wij de ander aan kunnen raken,
de ander die ons zo nodig heeft.

Zo bidden wij
door Christus, onze Heer.
Amen.

Bemoediging²

De aarde is van God,
DE WERELD EN WIE HAAR BEWONEN.

---

¹ Gebed van Irene Chr. Stok, uit: *Medemens*, p57.

² Ontleend aan het dagelijks morgengebed op Iona; *Iona Abbey Worship Book* (2017), p63.

Zie hoe goed het is, en kostbaar,
ALS MENSEN WERKELIJK SAMENWONEN.

Goedheid en trouw ontmoeten elkaar,
GERECHTIGHEID EN VREDE GAAN HAND IN HAND.

Al zouden de leerlingen van de Heer ook zwijgen,
DAN ZULLEN DE STENEN NOG ROEPEN.

Heer, open mijn lippen;
MIJN MOND ZAL ZINGEN VAN UW EER!

Glorialied : *Psalm* 118: 1, 6

DIENST VAN HET WOORD

Gebed van de zondag

³Fluister het ons in, heilige Geest:
wij zullen het goede denken.

Spoor ons aan, heilige Geest:
wij zullen het goede doen.

Verlok ons, heilige Geest:
wij zullen het goede zoeken.

Geef ons kracht, heilige Geest:
wij zullen het goede vasthouden.

Bescherm ons, heilige Geest:
wij zullen het goede nooit verliezen.

Amen.

Ruimte voor de kinderen

Lezing uit het Oude Testament : Jesaja 5,1-7⁴

Zingen : *Lied* 256

Lezing uit het Nieuwe Testament : Lukas 20,9-16⁵

Acclamatie

Voor uw Woord in de Schriften,
voor uw Woord in ons midden,
voor uw Woord in ons hart,
DANKEN WIJ U, O GOD.

---

³ Gebed toegeschreven aan Augustinus, iets bewerkt, *Liedboek*, p1158.

⁴ [Bijbel in gewone taal](#) (2014).

⁵ [Bijbel in gewone taal](#) (2014).

Zingen : Lied 981

Preek

Het ZWO-project van dit jaar steunt een bijzonder weeshuis in Rwanda: *Mwana Ukundwa* – mwáá-naa oe-kóend-chwaa⁶ – is de naam, en dat betekent ‘geliefd kind’. Het is er in drie Rwandese steden en het bereikt ongeveer 2400 kinderen en hun opvanggezinnen. Zo wordt in een land dat in het recente verleden meermalen werd verscheurd door etnische haat en massamoord, daadwerkelijk gebouwd aan verzoening en nieuwe hoop voor de jongste generatie.⁷

‘Geliefd kind’. In de gelijkenis die Jezus vertelt over de wijngaard gaat het om de ‘geliefde zoon’.⁸ Rwanda is een christelijk land, dus ik denk dat Rose Mukankaka daar zeker aan heeft gedacht toen ze, als overlevende van de genocide, in 1995 haar weeshuis oprichtte.⁹

-
- ⁶ Uitspraak volgens [zr. Dorien Peet](#) van de [Zendingsdiaconessen](#) in Amerongen, die zelf enkele maanden per jaar in Rwanda woont en werkt, o.a. voor hun [landbouwproject](#). De hoofdtaal van Rwanda is het [Kinyarwanda](#), een Bantoetaal, met Frans en Engels als tweede en derde taal. Het project dat vanuit de Protestantse Gemeente Wildervank wordt gesteund is voor [opvang en scholing van weeskinderen](#), met vestigingen in de hoofdstad [Kigali](#), de zuidelijke stad [Butare](#) en de aan het [Kivumeer](#) gelegen stad [Kibuye](#). Beide projecten worden ondersteund vanuit [Kerk in Actie](#), de zending & werelddiakonaatorganisatie van de PKN.
- ⁷ Al in 1931, toen [Rwanda](#) als mandaatgebied van de Volkenbond onder Belgisch bestuur viel, was de bevolking verplicht de etnische afkomst – Hutu of Tutsi – op hun identiteitskaart te vermelden. Inmiddels weten we dat dit etnische onderscheid wetenschappelijk nergens op te baseren valt. Na de dood van koning Mutara III in 1959 brak er een bloedige Hutu-opstand uit tegen de Tutsi's. Zoiets herhaalde zich in 1963 en 1972-1973. Na een staatsgreep van het leger werd toen generaal Juvénal Habyarimana president en die wist een redelijke rust te bewaren tussen Hutu's (85%), Tutsi's (14%) en Twa's (1%), waarvan de laatsten waarschijnlijk de oorspronkelijke bewoners zijn. In 1990 waren er enige tijd invallen van Tutsi's vanuit buurland Oeganda. Na de moord op Habyarimana in 1994 woedde een complete [genocide](#) met waarschijnlijk een miljoen doden en miljoenen vluchtelingen tot gevolg. Sinds 2000 is generaal Paul Kagame president en doet het land verwoede pogingen het trauma van de genocide te boven te komen. Dat 60% van de bevolking beneden de armoedegrens leeft is daarbij niet echt een hulp. *Mwana Ukundwa* begon als weeshuis meteen in 1995 al in Kigali.
- ⁸ In het gedeelte worden de ‘pachters’ of ‘boeren’ – γεωργοὶ *georgoi* – 3x genoemd, de ‘knecht’ of ‘slaaf’ – δοῦλος *doulos* – ook 3x, maar de ‘zoon’ – υἱός *huios* – 4x.
- ⁹ Ruim de helft van de bevolking van Rwanda is rooms-katholiek en ruim een derde is protestant. Daarnaast is 5% moslim. Minder dan 2% is niet-religieus.

Wij zeggen dat heel gemakkelijk: 'geliefde zoon' – en voor ons is het vanzelfsprekend dat ouders van hun kinderen houden. Maar in een land dat zo verscheurd is geweest als Rwanda sprak dat allerminst vanzelf. Er was niemand die van de honderdduizenden weeskinderen hield, laat staan voor hen zorgde. Rose zag dat vanuit haar geloof als een opdracht. Want als God liefde is, moet er toch iets van die liefde aan kinderen geschonken worden?

–

Jezus vertelt een gelijkenis en we noemen die meestal 'de gelijkenis van de onrechtvaardige pachters'. Maar ik denk echt dat het gaat om die zoon. Want door de pachters in het middelpunt te plaatsen, concentreren we ons op wat er verkeerd is. Dan lopen we bovendien het risico de gelijkenis anti-joods uit te leggen. Want de wijngaard is dan het land Israël, de pachters zijn de Joden, de heer is God en de zoon is Jezus. De boodschap wordt dan dat de Joden Jezus afwijzen. Dat bedoelt Lukas niet en op die manier verstaan we ook niet werkelijk wat er wordt bedoeld met 'zoon'.

'Zoon' is in de bijbel het meest gebruikte zelfstandige naamwoord en meestal betekent het gewoon wat het bij ons betekent: een jongen, kind van zijn ouders.¹⁰ In het verlengde daarvan kan het ook wijzen op een sterke, directe, *geestelijke* band. Zo worden in het Oude Testament ook het volk Israël of koning David 'zoon van God' genoemd.¹¹ En op dezelfde wijze in het Nieuwe Testament ook Jezus. Maar voor hem is het een titel die *anderen* hem geven. Zelf noemt Jezus zich consequent 'mensenzoon' en dat betekent in de eerste plaats gewoon 'mensenkind' – *ein Mensj*.¹²

Ieder mens is geschapen 'naar Gods beeld'. Dus zou ieder mens ook Gods goedheid en liefde

---

¹⁰ Zie C.J. den Heyer & P. Schelling, *Symbolen in de bijbel*. Woorden en hun betekenis (Zoetermeer: Meinema, 2000) p564-566. Het Hebreeuwse *ben* – בֶּן – komt ruim 5000x voor, vooral in geslachtslijsten, zoals in Numeri en Kronieken, en in de familie verhalen van Genesis. De dochters blijven daar ver bij achter met ongeveer 600x. Ook in het Nieuwe Testament zijn de verhoudingen vergelijkbaar met ruim 450x *huios* – υἱός. In het oude Oosten was er zonder zoon geen toekomst voor de familie. In het verlengde van deze letterlijke betekenis kan 'zoon' ook beteken 'volgeling' of 'leerling', een geestelijke verwantschap dus. Op vergelijkbare wijze kan het volk Israël ook 'zoon van God' genoemd worden, wat tegelijk wijst op een sterke en directe band – ze zijn partners – en op een gezagsverhouding, want de vader staat boven de zoon. Op dezelfde wijze wordt Jezus in het Nieuwe Testament ongeveer 40x 'zoon van God' genoemd. De latere kerkelijke leer vertaalde dat in termen als 'van hetzelfde wezen als de vader' en onderscheidde in Jezus 'twee naturen', een 'goddelijke' en een 'menselijke'. Dat is echter meer Griekse filosofie dan bijbelse theologie. Mijn advies: het kerkelijk dogma respectvol aanvaarden als deel van de christelijke traditie, maar niet de eigenlijke betekenis van de bijbelse woorden daaronder bedelven. Let ook op: nergens noemt Jezus zichzelf 'zoon van God', behalve indirect op een paar plekken in het Evangelie naar Johannes. Het zijn altijd *anderen* die hem die titel geven: apostelen en leerlingen, engelen, maar in de evangeliën met name ook de duivel, boze geesten of bezetenen.

¹¹ Israël: [Exodus 4,22](#); [Hosea 11,1](#). David: [Psalm 2,6v](#).

¹² Alleen in Lukas al noemt Jezus zich 21x 'mensenzoon': [5,24](#); [6,5](#); [6,22](#); [7,34](#); [9,22](#); [9,26](#); [9,44](#); [9,58](#); [11,30](#); [12,8](#); [12,10](#); [12,40](#); [17,22](#); [17,24](#); [17,26](#); [17,30](#); [18,8](#); [19,10](#); [21,27](#); [21,36](#); [24,7](#). Er zit in 'mensenzoon' natuurlijk ook een verwijzing naar de 'Mensenzoon' uit de visioenen van Daniël ([7,13v](#)), maar dat is iets dat *erbij komt*, niet iets dat voorop staat, behoudens mogelijk op een paar plaatsen, bv. in Jezus' reden over de laatste dingen, [Lukas 17,20-30](#) en met name in [21,27](#). Daar is het inderdaad een apokalyptische en messiaanse titel, maar tegelijk is het toch opvallend dat temidden van alle vreselijke beesten, het vuur, de dood en de vernietiging in Daniël's visioenen juist een *mensenzoon* de doorslag geeft.

moeten weerspiegelen en vooral ook uitdragen en in praktijk brengen. Mensen die dat doen zijn immers pas echt 'kinderen van God'? We weten allemaal dat dat nooit vanzelf spreekt. We moeten daar echt moeite voor doen. En wie in Rwanda de genocide heeft overleefd, weet dat nog veel sterker.

Om een mens te kunnen zien als 'kind van God' zijn er twee dingen nodig. Ten eerste moet die mens Gods liefde en goedheid daadwerkelijk handen en voeten geven. Maar ten tweede moeten anderen – waaronder wijzelf – die liefde en goedheid ook willen zien. Juist het dagelijkse werk in weeshuizen in Rwanda kan makkelijk over het hoofd gezien worden. Dat belandt namelijk niet in het journaal of op de voorpagina van de krant.

Als we kijken wie in het Evangelie naar Lukas Jezus herkennen als 'zoon van God', valt er iets op. Het zijn *anderen* die dat doen, maar die anderen kunnen figuren zijn van wie wij het niet verwachten. Petrus, Johannes en Jakobus zien Jezus op de berg in stralend wit, sprekend met Mozes en Elia en dan horen zij die titel 'mijn zoon'. Helemaal aan het begin vertelt de engel aan Maria dat haar zoon zo genoemd zal worden en ook bij de doop in de Jordaan wordt Jezus 'geliefde zoon' genoemd. Die kunnen we allemaal volgen. Maar vaker dan dat zijn het de duivel, boze geesten of bezetenen die Jezus herkennen als 'zoon van God'. Het goede en liefdevolle van God kan in het duister van kwaad en wanhoop niet ondergaan.¹³ En het is zoals het spreekwoord zegt: 'kinderen en dronkaards spreken de waarheid'.

Ook hier geldt: dat duisternis en kwaad Gods liefde en licht niet kunnen uitdoven, kunnen wij tamelijk makkelijk beamen. Meestal, tenminste. Maar voor weeskinderen in Afrikaanse steden is dat wel even anders. Als die dan een plek vinden in een weeshuis, of beter nog in een pleeggezin, kunnen ze eindelijk iets van dat licht en die liefde ervaren.

---

¹³ De verheerlijking op de berg: [Lukas 9,28-36](#). Aankondiging aan Maria: [Lukas 1,30-33](#). Doop: [Lukas 3,21v](#). Duivel: [Lukas 4,3 en 9](#). Boze geesten: [Lukas 4,41](#). Bezetene: [Lukas 8,28](#). Als tenslotte aan het eind van Lukas Jezus rechtstreeks gevraagd wordt of hij 'de zoon van God' is, zegt hij nog geen 'ja' of 'nee', maar antwoordt hij met een 'jullie zeggen dat ik het ben' ([Lukas 22,70](#)). In dit verband is ook [Lukas 10,22](#) van belang: *niemand weet wie de zoon is, dan de vader*. Tenslotte is het opvallend dat de gelijkenis van de 'verloren zoon' alleen bij Lukas voorkomt ([15,11-32](#)).

-

Want daar gaat het tenslotte om: dat mensen kunnen leven als in de wijngaard uit de profetie van Jesaja. Waarom wijn? Gewoon om wat de psalmdichter zegt:¹⁴

*wijn,
die het hart van een mensje verheugt.*

Wijn is het bijbelse symbool van vreugde en feest. En daar gaat het om: dat het leven van een mens een feest mag zijn.

Maar waarom dan wijn? Waarom geen bier? Misschien omdat er toen nog geen monniken waren die een fatsoenlijke Trappist of Karmeliet konden brouwen?

Dat feest en die goede vruchten komen er alleen wanneer de mensen rechtvaardig handelen en rechtvaardig geregeerd worden. Wanneer de 'vlam van de gerechtigheid' hoog gehouden wordt.¹⁵ Wanneer kinderen zonder ouders liefdevol worden opgenomen door anderen.

Wij zijn geen eigenaars van de wijngaard of van deze aarde. Wij zijn de pachtboeren, de rentmeesters. Als we dat goed tot ons door laten dringen, zullen we wegen gaan vinden om ook zelf zonen en dochters van God te zijn.

Amen.

Zingen : Lied 970: 1, 2, 3, 5

DIENST VAN HET ANTWOORD

Collecte

Gebeden

¹⁶Goede God,

---

¹⁴ [Psalm 104,15.](#)

¹⁵ Een gevleugeld woord van [Eduard Maurits Meijers](#) (1880-1954), die in 1940 door de bezetters ontslagen werd als hoogleraar vanwege zijn Joodse afkomst, via Westerbork werd afgevoerd naar Theresienstadt, de oorlog toch overleefde, terugkeerde aan de Universiteit van Leiden en de grondlegger werd van het nieuwe Burgerlijk Wetboek.

¹⁶ Gebed ontleend aan Jaap Zijlstra.

u hebt de aarde gezegend
met alles waarvan wij leven
en haar als een wijngaard
met zorg en liefde aangeplant,
zodat wij zullen genieten van haar goede gaven.
Wij willen eerlijke rentmeesters daarvan zijn
en niet meer nemen dan ons toekomt.
Want gulzigheid leidt tot verderf
en gretigheid raakt nooit verzadigd.
Geef ons de wijsheid
om in eenvoud te leven.
Laat ons een licht opgaan
en leer ons het ware vasten – dat is:
ons brood delen met de hongerige,
de vluchteling onderdak geven
en de verdrukten hun vrijheid te schenken.
Dan bidden wij met recht:
uw Koninkrijk kome.

In stilte gedenken wij hen
van wie wij weten
dat ze ons nodig hebben
om hen te gedenken.

Onze Vader

Slotlied : *Lied 425*

Zegen